

Kaj bi s plesnim izročilom v osnovnih šolah?

Bojan Knific, diplomiran etnolog in kulturni antropolog; samostojni strokovni svetovalec za folklorno dejavnost pri Javnem skladu Republike Slovenije za kulturne dejavnosti in mag. Metka Knific, direktorica Ljudske univerze Tržič

Zahteve (oz. predlogi), po katerih naj bi učitelji prvine izročila oz. ljudske dediščine vnašali v osnovnošolske programe, so predstavljale novost v učnih načrtih devetletne osnovne šole, ob teh spremembah pa je iz kurikuluma mogoče razbrati tudi poudarek na izkustvenem učenju, preko katerega bi učenci dobili trdnejše in trajnejše znanje. Učitelji naj bi po ustreznih metodičnih postopkih posredovali različna znanja (tudi znanje o plesnem izročilu) učencem, seveda pa ga morajo najprej sami pridobiti. A ključno vprašanje je kje, kajti redno izobraževanje učiteljev ne omogoča pridobivanje ustreznih znanj, drugih izobraževanj pa se udeležujejo le učitelji, ki si tega želijo, in ne vsi, ki bi to potrebovali.

Ključne besede

Otrok, plesno izročilo, ples, folklorna skupina, vzgoja in izobraževanje.

Šola je tista, ki mora usposobiti učence za prihodnost in edina prava pot je, da učitelji opazujejo in spodbujajo učence k opazovanju in spoznavanju sedanjosti in preteklosti, saj je prihodnost nenehno preobražanje tistega, kar je bilo in je, v tisto kar bo. Z dostojnim in odgovornim odnosom do izročila in vključevanjem njegovih prvin v redne osnovnošolske programe bomo znali vrednotiti in ohranjati pretekle načine življenja in njegove materialne ostaline našim zanamcem, to pa bo ljudem, ki živimo na Slovenskem, omogočilo, da bomo razvijali sebi lastno in v družbi drugih prepoznavno identiteto, saj je izročilo ključno za oblikovanje lokalnih in drugih pripadnosti (Mencej 2005: 155–156).

Janez Bogataj, etnolog, je že v začetku devetdesetih let, ko o prenavljanju učnih načrtov po modelu devetletne osnovne šole na Slovenskem še ni bilo sledu, poudarjal, da bi venomer morali iskati vez med preteklostjo in sodobnostjo, obenem pa v tem izkoristiti priložnost za odkrivanje novih oblik človekovega izraza za prihodnost (1992: 17). Danes je nestrokovno govoriti, da se bo npr. neka stvar

odvila po starih šegah in navadah, saj se vse odvija po sodobnih modelih, ki pa imajo svoje razvojne oblike in osnovna izhodišča v preteklosti. Njihova današnja oblika je nadaljevanje preteklosti v sodobni čas, pri čemer so prvine plesnega in drugega izročila bolj ali manj ustrezno interpretirane. V drugi polovici devetdesetih let se tudi v šolstvu začnejo zavedati pomena izročila, zato naj bi ga učitelji v ustrezni obliki posredovali otrokom. Tedaj začnejo ugotavljati, da je izročilo redko in premalo kakovostno vključeno v programe osnovnih šol, saj se je omejevalo skoraj zgolj na občasne akcije, namesto, da bi bilo vključeno v stalne izobraževalne oblike ter s tem v redni šolski proces (Liljana Barun-Čop 1997: 80). Na mnogih osnovnih šolah še danes ni drugače, čeprav se stanje zaradi vsesplošnega večjega družbenega zanimanja za prostorske in etnične pripadnosti in s tem preteklost izboljšuje. Žal na precej površ(i)n(sk)i ravni, manj pa je poglobljenih prizadevanj zlasti v okviru rednega izobraževanja učiteljev.

Kot sva omenila, se zanimanje za pretekle šege in navade, ljudske plesne in druge prvine izročila v današnjem času veča, zaradi česar je vedno več poizkusov njihove

revitalizacije. Ne le pri nas, temveč tudi drugje po svetu je od zadnjega desetletja prejšnjega tisočletja mogoče začutiti odmev na globalizacijske procese. Globalizacija naj bi po mnenju zgodnjih teoretikov tega pojava povzročila svetovno unifikacijo, zgodilo pa se je ravno obratno, saj ljudje znotraj različnih skupnosti v svoji preteklosti znova in znova iščejo motive, jih po svoje interpretirajo ter tako (p)ostajajo drugačni od tistih, s katerimi se srečujejo – v tem se odraža potreba po različnosti ter s tem do oblikovanja etničnih in drugih, najpogosteje s prostorom povezanih identitet. »*Za današnje predstavitev in izvajanje tradicije je značilna množičnost z veliko željo po samopredstavitvi. Za izhodišča in obravnave šeg in navad je značilna pluralnost raziskovalnih vprašanj in metod. Obojim pa je skupen rezultat – iskanje in (re)produkcija lokalne identitete*« (Fikfak 2003: 9). Pri ohranjanju in poustvarjanju izročila je pomembna samopredstavitvev, česar se je potrebno v osnovnih šolah dobro zavedati, saj del tega sveta in procesov v njem predstavljajo otroci, ki se morajo seznanjati z izročilom, z izročilom otrok in odraslih, tudi s plesnim izročilom. Ni pa prav, da je na otroke izročilo odraslih preneseno v neprirejani obliki, saj takega ne (z) morejo sprejeti. Zato zlasti tisti, ki so svoj poklic usmerili v vzgojo in izobraževanje otrok, potrebujejo ustrezna znanja – še posebej o tem, kako izročilo odraslih prilagoditi otrokovim psihofizičnim zmožnostim, da ne bi prihajalo do njegove banalizacije, saj ta ne koristi ne otrokom ne družbi nasploh.

OTROK NAJ OSTANE OTROK

Izročila odraslih ne smemo avtomatično in brez premisleka prenašati na otroke. Prav je, da se otroci z njim seznanjajo, ni pa prav, da jim ga prenašamo v obliki, v kakršni je živelo v svetu odraslih. Dokaj nesmiselno se nam zdi, da bi skupina odraslih na odru prikazovala igro *Gnilo jajce* ali bi plesali otroški ples *Rdeče češne rada jem* (to bi opazovalci verjetno dojeli kot groteskno predstavo), ne zdi pa se nam vprašljivo, če otroci izvajajo plese, vzete iz sveta odraslih, pogosto niti to ne, če otroci igrajo vloge odraslih. Možnosti, da otroke seznanjamo z otroškim izročilom, je sicer manj, kot če za osnovo vzamemo vse izročilo, in kar je kot zaviralno dejstvo tovrstnega ravnanja še pomembnejše: za kakovostno delo potrebujemo več specifičnega znanja, ki nam je pogosto manj dosegljivo in je tudi v manjšem obsegu zbrano. Z otroškim izročilom se je ukvarjalo manj raziskovalcev kot z izročilom odraslih, pa tudi otroci bi vsaj navidezno radi čim prej odrasli in prevzeli vloge svojih staršev. A za to bo še čas. Prav je, da se ukvarjajo z izročilom svojih preteklih vrstnikov, saj če ne bodo otroci ohranjali in poustvarjali izročila otrok, le kdo ga bo potem. In ob tem je prav, da se seznanijo tudi z

izročilom odraslih, a v oblikah, ki so prilagojene otrokovim psihofizičnim zmožnostim.

Za razvoj in duhovno rast vsakega človeka, še zlasti pa otroka, je pomembno pravilno razumevanje in dojetje izročila, saj si sodobnosti in prihodnosti brez njega ne smemo in ne moremo predstavljati. Učitelji usposablajo učence za življenje in edina prava pot, ki je možna, je, da skrbno opazujejo in proučuje sedanost in preteklost. Oblike izročila nam pomenijo sredstvo za razkrivanje življenjskih slogov v določenih časovnih obdobjih, ob pravilnem razumevanju le-teh lahko ustrezno načrtujemo naše današnje in prihodnje delovanje, v katerem ne bomo ponavljali napak, ki so se že zgodile, in ne bomo ustvarjali novega na področjih, kjer je čas preizkusil že obstoječe modele človekovega delovanja. Le zakaj ne bi otroka plesnosti in drugih sposobnosti, ki jih pridobi ob plesni vzgoji, učili na podlagi poznavanja izročila, ki je živelo na slovenskih tleh, in zakaj bi dajali prednost trenutni plesni modi, s katero se bodo otroci zaradi medijskih vplivov tako ali tako srečali. V plesnem izročilu, ki je živelo na Slovenskem, so prisotni vplivi izredno različnih kultur, zato njegovo spoznavanje omogoča vzpostavljanje medkulturnega dialoga (v prostorskem in časovnem ter družbenem pogledu), ki ga imamo tako pogosto na jezikih, omogoča spoznavanje različnosti, hkrati pa je neverbalna komunikacija mnogim otrokom v različnih starostnih obdobjih bližja od verbalne. Celo več: kakovostna gibalna vzgoja daje odlično podlagi otrokovemu fizičnemu in umskemu razvoju.

LE KDO (NE) POZNA IZROČILO(A)?

Dediščina se lahko udejanja le v sožitju z ljudmi, za ustrezno vzgojo pa je potrebno stalno izobraževanje. To daje širino, ljudi bogati, ponuja strokovno rast in vzgaja usposobljene ljudi, ki bodo izročilo razumeli in ga znali ustrezno prenesti v sodobnost. Ljudje, ki tako ali drugače umevajo izročilo in gradijo sodobnost ob intenzivnem interpretiranju preteklosti, vstopajo na polje folklorizma, znotraj katerega se za stroko sprejemljive oblike naslanjajo na strokovno utemeljene modele. Folklorizem sicer lahko razumemo kot nadomestek izročila, lahko bi ga označili kot ponaredek, ljubiteljsko (torej nestrokovno) rekonstrukcijo, pogosto tudi banalizacijo, a ne le tako. Ob ustreznem strokovnem prenašanju izročila v sodobnost govorimo o folklorizmu kot o pojavu s pozitivno konotacijo, ki omogoča današnjemu človeku ustrezno dojetje in vrednotenje preteklosti. »*Raven in kakovost oblik folklorizma sta odvisni od ravni njegovih nosilcev in organizatorjev ali, širše gledano, od ravni celotnega družbenega okolja*«, saj je folklorizem »*nadčasovni pojav, ki mu je treba priznati vlogo pomembnega dejavnika v oblikovanju tradicije*« (Eterović 2005: 15).

Na Slovenskem za zdaj nimamo nobene profesionalne ustanove, ki bi v okviru rednih izobraževanj vzgajala učitelje ljudskega plesa, da bi bili sposobni ljudske plese in druge ljudske gibalne igre posredovati otrokom. Kljub temu da je na Fakulteti za šport ljudski ples obvezni predmet, ga učitelji športne vzgoje ne obvladajo zadosti, zlasti pa niso usposobljeni, da bi ljudske plese prilagodili gibalnim zmožnostim otrok različnih starosti. Še huje je na Pedagoški fakulteti, kjer se ljudskega plesa sploh ne poučuje, razen na predšolski stopnji, kjer mu je posvečenih nekaj ur pri metodiki plesne vzgoje. Prav je omeniti 8-urni program, ki ga organizira Pedagoška fakulteta v okviru posodobljenih programov, kjer gre za dodaten (izpopolnjevalni) seminar o ljudskih pesmih in plesih, ki ga vodi Adriana Gaberščik, a se zanj odločajo le učitelji, ki se jim zdi spoznavanje tega področja naše preteklosti potrebno. Za vključevanje ljudskega plesa v izobraževalni proces so večinoma zainteresirani le učitelji, ki so bili v preteklosti (ali so še danes) člani folklornih skupin in tisti, ki so si zunaj fakultete pridobili vsaj nujna znanja za poučevanje ljudskega plesa. Ti na osnovnih šolah občasno ponujajo izbirni predmet ples in pogosto vodijo folklorne skupine ali folklorne krožke.

A univerza ni edina ustanova, ki lahko ponuja ustrezna znanja. Idealno bi sicer bilo, da bi se ljudski ples obsežneje poučeval na Pedagoški fakulteti, vendar se ne in očitno (in žal) pot do izboljšanja stanja na tem področju zaradi pomanjkanja strokovnih kadrov, še bolj pa zaradi interesa na strani fakultete, ne bo kratka. Praznino deloma nadomeščajo zunajšolska izobraževanja, bodisi tista, ki jih organizirajo šole v okviru študijskih skupin, bodisi posebna izobraževanja na šolah, kjer predavajo gostujoči poznavalci plesnega izročila. Različna znanja učitelji lahko pridobivajo na seminarjih, ki jih organizirajo Zavod za šolstvo (npr. Pika poka pod goro ...), Fakulteta za šport, Filozofska fakulteta, Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti – slednji med drugim vzgaja kadre za vodenje otroških folklornih skupin in ob tem ponuja kar nekaj izobraževanj tudi učiteljem, ki bi želeli ljudski ples in druge prvine ljudskega izročila vnesti v redno šolsko delo. Vendar se teh izobraževanj udeležujejo le učitelji, ki jih prenašanje plesnega izročila v sodobnost zanima, čeprav so vsi po učnem načrtu dolžni te prvine vnašati v svoj program (več o tem Knific 2007). Poleg tega je kakovost teh izobraževanj marsikdaj vprašljiva.

Kakovosten učiteljski kader in poznavanje osnovnih strategij načrtovanja vzgojno-izobraževalnih programov, izvedbe in vrednotenja lastne učinkovitosti, poznavanje sodobnih didaktičnih metod (Kroflič 1992: 4) pripomorejo k boljšemu načinu posredovanja teoretičnih in praktičnih informacij o ljudskem plesu. A do kakovostnega

izobraženega kadra, ki bo sposoben ljudski ples vnašati v redno izobraževanje, bo očitno še dolga pot. Na eni strani imamo zahteve programov, na drugi pa bolj ali manj nakučno pridobivanje potrebnega znanja. Sicer vemo, da se marsikaj da naučiti iz knjig, vendar kakovostnega giba, zlasti pa poučevanja le-tega prav gotovo ne. Le kdo bi bil tako pogumen, da bi, ne da bi se učil igrati pozavno (ali bi se jo učil igrati 5–10 ur), upal učiti otroke igrati pozavno – in to v redni šoli? Ljudski ples pa lahko učijo tudi tisti, ki so zanj le slišali, tisti, ki so bili na kakšnem seminarju, in tisti, ki so po naključju kdaj plesali pri kakšni od slovenskih folklornih skupin. Stanje na tem področju res ni rožnato. Usposobljen vodja mora dajati smernice, kako naj poteka delo v folklorni skupini, »kako naj bo organizirana, kakšen naj bo njen progra, in opozarja[ti] na pomen prave metode uvajanja otroka v ples« (Ramovš 1994: 43). A ne le v folklorni skupini, katere primaren cilj je predstavljanje izročila na odru, temveč tudi v folklornem krožku, kjer je najpomembnejše seznanjanje otrok z izročilom, in v rednem izobraževanju! Posodabljanje izobraževanja in iskanje novih možnosti v procesu vzgoje in izobraževanja sta vsekakor nujna, vendar je zaskrbljujoče, da učitelji, ki poučujejo v »novi« devetletni šoli, o ljudskem plesu vedo premalo. Še huje. Otrokom v imenu plesnega izročila posredujejo sodobne plesne izmišljotine, ki imajo s pravim izročilom komaj kaj skupnega.

ZAKAJ (LJUDSKI) PLES V OSNOVNI ŠOLI?

Ples izvira iz človekove potrebe po uresničevanju nadnaravnih zakonov, potrebe po usklajenem in izraznem gibanju, upošteva telesno sestavo človeka ter njegovo psihično stanje, čustvovanje in se izvaja bolj ali manj skladno z glasbo, ki ga, razen izjemoma, spremlja. Za plesno sposobnost – plesnost – velja, da se oblikuje znotraj celotnega duševnega in telesnega razvoja. Pri plesu je otrokovo izrazno sredstvo gib. S plesno vzgojo spodbujamo otrokovo gibalno ustvarjanje in skrbimo za razvoj celovite osebnosti. A žal smo pri plesnih prikazih prevečkrat priča bolj telovadbi kot umetnosti, ki naj bi povezovala telo in psiho plesalca. Začeti je treba misliti na drugačno dožemanje stvarnosti in svoje telo pripraviti za ples. Veliko bolj pomembno vprašanje od tega, ki si ga navadno zastavljamo: »Kaj bomo plesali?« je »Kako bomo plesali?« Plesna vzgoja v ožjem pomenu besede pomeni vzgajanje za ples, za plesno umetnost kot avtonomno umetnostno področje; vzgajanje s plesom pa je učna metoda, katere sredstvo je oblikovanje, izražanje in ustvarjanje z gibanjem. Zelo pomembno področje, ki ga ne smemo izpustiti, je plesno opismenjevanje! Otroci morajo biti deležni faze plesnega opismenjevanja, ki je ravno tako pomembna kot opismenjevalna faza šolskih otrok. Pravzaprav bi obe morali iti z roko v roki.

Ples največkrat izvira iz neizmerne veselja po gibanju, skladnem s telesno sestavo človeka, z njegovim psihičnim stanjem, s čustvovanjem in z glasbo, ki gibanje spremlja (Ramovš 2002: 107). Četudi nekateri športni pedagogi menijo, da je ples domena njihove stroke, ni čisto tako. Meta Zagorc je v uvodu v knjigo *Vsestranska priprava plesalcev* zapisala, da so avtorji s prispevki skušali vplivati na dojetje plesa, ki se odmika od športa – »ples je kot most med športom in umetnostjo« (1999: 6). Ples pa je še več kot zgolj most med športom in umetnostjo. Barica Marentič Požarnik, ki se ukvarja s psihologijo učenja in pouka, meni, da je učenje, ki ga spremlja gibanje, uspešnejše od tistega brez gibanja in da je učni uspeh vsaj delno povezan z motoričnimi potenciali (2000: 33). Veliko bolj kot energijska je pomembna informacijska komponenta (koordinacija gibanja, hitrost alternativnih gibov, agilnost), ki jo lahko povežemo z učnim uspehom. Povezava temelji predvsem na zmožnostih hitrosti in količine prehoda informacij skozi sinapse, sami kakovosti kodiranja in učinkovitosti programiranja v centralnem živčnem sistemu (Strel, Štihec in Videmšek 1992: 30).

Znano je, da ima ples pozitiven vpliv na vsestranski razvoj človeka. Šoč meni, da bolj kot katera koli druga aktivnost deluje na harmoničen emocionalni razvoj. Ljudski ples v svoji strukturi vsebuje množico gibnih prvin, ki se bolj ali manj pozitivno zrcalijo v biološkem, zdravstvenem in higienskem razvoju. Pa tudi estetske funkcije ne gre prezreti, ki se pri plesu izraža v skladnosti gibov (1979: 36). Za plesno sposobnost – plesnost velja, da se razvija v sklopu celotnega duševnega in telesnega razvoja. Kaže se kot sposobnost, ki se razvija pod vplivom dispozicij, spodbudnega okolja in posameznikove aktivnosti. Temelji na gibalnem izražanju, ki je prvinska oblika človekovega komuniciranja in je prisotna pri vsakem človeku (Kroflič in Gobec 1995: 22–23).

Pri izvajanju plesnih prvin so pedagoški delavci pogosto preveč površni. Plesna tehnika je bistvena pri izvajanju posameznega plesa. Pomaga nam, da so posamezni gibi dodelani, izvedeni spretno, hitro in gibčno. Že leta 1976 so Gobec, Kroflič in Lenard zapisali, da tehnika ni namen, ampak sredstvo, da pravzaprav spodbudi domišljijo in jo pripelje do novih gibov. Ples naj bo vrednoten po izrazni moči in ne po prikazani spretnosti, vsi gibi pa naj se izvaja v skladu z vsebino (1976: 1–5). A s tem se ne bi strinjali vsi. Zanimivo se zdi, da se družabne, latinskoameriške, standardne, rokenrol in šov plese uvršča v športni ples in so tekmovalnega značaja ter sodijo med najbolj zahtevne športne panoge (Zagorc 2004: 10). Ljudski ples zagotovo vsebuje predvsem izrazne prvine, v folklorizirani obliki pa se te (pre)pogosto mešajo tudi s športnimi, čeprav izraznosti zlasti v otroškem svetu ne bi smeli izgubiti.

Ne samo da je vrsto gibalnih sposobnosti, ki ob ustrezni vzgoji omogočajo umetniško izražanje ali doseganje dobrih športnih rezultatov, treba razvijati že v prvem triletju devetletne osnovne šole, ampak je gibalna vzgoja, kot poudarjata Kroflič in Gobec, pomembna že v predšolskem obdobju. »Gibanje je v plesni vzgoji osnovna aktivnost, vendar ni samo sebi namen, ampak predstavlja izrazno sredstvo« (1982: 7–8). Navajata, da gre pri plesni vzgoji za spodbujanje otrokovega gibalnega ustvarjanja, ta pa prispeva k razvoju celovite otrokove osebnosti. A plesne dejavnosti ne smemo razumeti zgolj kot gibalno vzgojo, saj se v njej prepletajo čustveni, razumski, socialni, vrednostni in umetniški vidiki (Neubauer 2001: 10).

Ljudski ples v otroku izzove čutno in čustveno doživljanje, če pa ga povežemo še z razmišljanjem, se otrok pri tem uči. »Pri uspešnem učenju gre za stalno krožniko ciklično prehajanje med temi ravnmi – od izkušnje prek opazovanja in razmišljanja o njej do teoretične osmislitve, eksperimentalnega ustvarjanja nove izkušnje« (Marentič Požarnik 2000: 124). Med osrednje metode izkustvenega učenja štejemo tudi skupinsko interakcijo, igro vlog, telesno gibanje in sproščanje. Ljudski plesi so plesi, ki so bili množično razširjeni v določenem preteklem obdobju med najširšo plastjo prebivalstva. Ni jih možno povsem časovno opredeliti, izvirajo iz podedovanega izročila, ves čas so se spreminjali in prilagajali (posamezni tipi so se ohranjali stoletja, v nešteti različicah). Za ljudski ples velja, da se ves čas razvija in se ob vsakokratnem stiku s sodobnostjo spreminja. Torej gre pri tem za oblike sodobnosti z razsežnostjo zgodovine. Ljudski ples v otroku izzove čutno in čustveno doživljanje, kar pomeni, da če ga povežemo še z razmišljanjem, se otrok uči.

ČEMU POTREBUJEMO FOLKLORNE SKUPINE?

O uvajanju 'folklore'¹ v osnovnošolski vzgojno-izobraževalni proces pišejo mnogi že leta 1979. A še dandanes se zgodi, kot bi ne minilo mnogo let od prvih tovrstnih nasprotovanj, da prikazovanje ljudskih plesov ostaja na bazi izjav staršev otrok, drugih obiskovalcev in učiteljev (!), češ kako so »ti otročki, oblečeni v 'narodne noše', srčkani«. Prikazovanje ljudskih plesov občinstvu ne sme biti končni cilj vseh prizadevanj. »Naša glavna naloga naj bo seznaniti otroka z osnovnimi gibnimi elementi, ki jih srečujemo tudi v ljudskih plesih, in z njimi pripraviti otroka za poznejše sprejemanje bolj zahtevnih ljudskih plesov« (Krstič 1979: 15). Vse to pa zahteva dobro poznavanje plesne tehnike

¹ Z izrazom 'folklor' je mišljeno vključevanje ljudskega plesa, glasbe in iger, sicer pa ima izraz folklor v znanstvenem diskurzu drugačen pomen. Na tem mestu velja zapisati tudi izpeljanki iz folklorne, in sicer folklorist, kot označbo za znanstvenika, ki se ukvarja s folkloro in folklorist kot označbo za člana folklorne skupine.

in metodike učenja ljudskega plesa, kar je še danes rak rana večine tistih, ki se s prenašanjem ljudskega plesa na otroke srečujejo. Ko so v sedemdesetih letih vključevali prvine ljudskega izročila v šole učitelji (ti so bili večinoma plesalci folklornih skupin), najpogosteje kot zunajšolsko dejavnost, so v programe vključevali tisto, kar so se naučili pri odrasli skupini. Ravnikar je tedaj zapisal, da otrok v zgodnji stopnji razvoja psihofizično še ni zrel za dojemanje plesov odraslih (1979: 19), zato so sporedi takšnih skupin navadno izmaličeni, so skoraj kič. V skupinah niso učili otroških iger in jih seznanjali s šegami, ampak so otrokom vsiljevali nekaj tujega, česar niso mogli doživljati – vsaj ne tako, kot bi bilo treba. Mnenja strokovnjakov so se takrat po njegovem mnenju razlikovala, saj so bili nekateri proti kakršnemu koli vključevanju otrok v folklorno dejavnost, nekateri pa so zahtevali, da se otroku posredujejo tiste oblike, ki ustrezajo njegovi psihofizični razvojni stopnji. Strokovni organ tedanje Zveze kulturnih organizacij Slovenije,² ki je bdel nad delom folklornih skupin, se je odločil za drugi koncept – »dati otroku to, kar je otrokovega, in preprečevati posnemanje odraslih« (Ravnikar 1979: 19), žal pa je še danes mogoče zaslediti težnje, da bi bili otroci pomanjšani in »dresirani« odrasli. Seveda so se avtorju naprej porajala vprašanja, kako otroka seznanjati z ljudskim izročilom s potrebno vzgojno-izobraževalno nalogo in se izogibati kiču. Našel je dve rešitvi, in sicer da se zbere in uredi gradivo, primerno za učitelje, in da v izobraževanje vključi vse tiste pedagoške delavce, ki bi se nad tem lahko navdušili. Prav zato je že tedaj Zveza kulturnih organizacij Slovenije organizirala seminar za vse zainteresirane ter si zadala naloge izdati poseben priročnik za vodje folklornih skupin, pripraviti nadaljevalne seminarje in še druge publikacije z metodičnimi napotki za posredovanje preprostih plesov za najmlajše (Ravnikar 1979: 19–21). Do danes je v tem duhu izšlo več priročnikov (npr. Fuchs 2004, Lubej 1997), kar nekaj gradiva pa je bilo objavljenega tudi v *Folklorniku* (npr. Knific 2005, Fuchs 2007).

V osemdesetih letih je prišlo do precejšnjega preobrata v delovanju otroških folklornih skupin, saj so vodje v svoj program začeli vnašati otroške igre in otroško izročilo – tudi šege in navade, pri katerih so sodelovali otroci. Otroci v folklornih skupinah niso bili več pomanjšani odrasli, ampak otroci, s tem pa so prvič začeli opravljati funkcijo živega muzeja oz. gledališča zgodovine. Danes se otroške folklorne skupine podobno kot odrasle lotevajo prikaza zahtevnejših abstraktnih vsebin. Ljudski ples že sam po sebi ponuja vrsto možnosti za ustvarjalnost in poustvar-

jalnost. Prav nobenega dvoma ni, da ljudski ples sodi v osnovnošolsko izobraževanje in da z njegovim uvajanjem uresničujemo vrsto ciljev skritega kurikuluma, naša naloga pa je, da še nekoliko natančneje ugotovimo, kako naj ga prilagodimo psihofizičnim sposobnostim otrok v posameznem starostnem obdobju, predvsem pa da ugotovitve posredujemo učiteljem. Zavedati se moramo, da z učenjem ljudskega plesa pri pouku uresničujemo vrsto psihofizičnih sposobnosti, ki v učnih načrtih niso opredeljene, a pomenijo bistven del vzgojno-izobraževalnega učinkovanja. Ljudski ples zagotavlja »širino«, razvija sposobnosti, ki bodo učencem pomagale pri uspešnem reševanju praktičnih problemov. Smiselno ga je torej vpletjati v proces izobraževanja, slediti široko zastavljenim učnim ciljem v devetletni osnovni šoli, pristopati k njim problemsko in pri učencih razvijati ustvarjalno mišljenje.

Ljudski plesi ob nekaterih izjemah (npr. valček in polka) danes najintenzivneje živijo v folklornih skupinah, pri katerih gre bolj kot za ohranjanje ljudskega plesa za njegovo poustvarjanje. Folklorne skupine namreč ljudske plese jemljejo kot osnovo svojega umetniškega izražanja, njihov temeljni cilj pa je oživljanje in odrsko prikazovanje že pozabljene plesne, glasbene (vokalne in inštrumentalne), oblačilne in druge dediščine. Pri šolski folklorni skupini je glavni cilj nastopanje (Ramovš 1994: 43), pri šolskem folklornem krožku pa učenci plešejo izključno sebi v zabavo in se seznanjajo z ljudskimi pesmimi, s pripovedmi, z domačo obrtjo, zbiranjem terenskega gradiva ipd. Ramovš meni, da so cilji pri folklornem krožku najbližji ciljem izbirnemu predmetu etnologija v osnovni šoli.

LJUDSKI PLES V REDNEM IZOBRAŽEVANJU

V učnem procesu lahko ljudski plesi in druge prvine gibnega ljudskega izročila odigrajo pomembno vlogo, treba pa je upoštevati različne dejavnike, ki vplivajo na otrokovo dojemanje informacij. Strokovnih objav ljudskega izročila vsekakor ne moremo v nespremenjeni podobi posredovati otrokom, saj so zaradi znanstvenega pristopa pogosto celo za učitelje, kaj šele za otroke, nesprejemljive. Pri vključevanju ljudskega izročila v vzgojno-izobraževalni proces je vsekakor potrebna določena previdnost, saj vse vsebine v neprilagojeni podobi niso primerne za vse starostne stopnje otrok. Ker ljudski ples predstavlja vez med družabnim in umetniškim (nekdaj je bil po svoji funkciji eno in drugo), so njegove preproste oblike most k osvajanju težjih prvin plesa in pomoč pri doseganju telesne sproščenosti plesno še nezaveščena mladega človeka (Ramovš 1984: 24).

Ljudski ples že sam po sebi ponuja vrsto možnosti za ustvarjalnost in poustvarjalnost. »Spodbujati ustvarjalnost pomeni usmerjati aktivnost v iskanje novih, izvirnih, neobi-

² Njen naslednik je bil Sklad Republike Slovenije za ljubiteljske kulturne dejavnosti, ki se je zaradi reorganizacije preimenoval v Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti.

čajnih, nepričakovanih, duhovitih zamisli oziroma reakcij v dani situaciji, ki hkrati predstavljajo ustrezno, prilagojeno rešitev» (Kroflič in Gobec 1989: 33). Pri ustvarjanju z gibanjem gre za plod ustvarjalnega mišljenja, izrazno sredstvo je človekov gib, ta pa je svobodna simbolična oblika, dinamična podoba, iluzija, ki izraža ideje emocij in nastane z abstrahiranjem nebitvenega in z osredotočenjem na bistveno. Ustvarjalni gib kot umetniško izrazno sredstvo postane sredstvo izražanja učnih vsebin, kjer se povezuje formalno-logični in analitični pristop na eni strani ter na drugi strani intuitivni, sintetični pristop (Langer in Fejnberg po Kroflič 1992: 270–271).

Breda Kroflič je raziskovala vpliv gibnega ustvarjanja na spodbujanje ustvarjalnega mišljenja in na oblikovanje ustvarjalnih stališč, kar pomeni usmerjevanje subjekta k iskanju novih, izvirnih rešitev problema. Ker pa je izhajala iz dosedanjih ugotovitev, da je ustvarjalno mišljenje in vedenje možno spodbujati z vajo ob ustrezni vzgoji, je bilo ustvarjanje z gibanjem tehnika in metoda spodbujanja ustvarjalnega mišljenja in oblikovanja ustvarjalnih stališč. Rezultati njenega raziskovanja so pokazali, da je uvajanje ustvarjalnega giba kot način dela – metode – možno in smiselno. Otroci postopoma oblikujejo pozitivna stališča do vključevanja ustvarjalnega giba (kot metode) in spodbujanja ustvarjalnosti v celostnem učno-vzgojnem procesu. Nužen pogoj za večino učiteljev je neposredna praktična izkušnja z ustvarjalnim gibom. Vsi, tako učitelji kot učenci, se pri ustvarjanju z gibanjem sprostijo, razvijajo pozitivne medosebne odnose ob skupinskem ustvarjanju, vsi so motivirani za delo, učenci se vedejo ustvarjalno, kar se kaže v povečani izvirnosti, bogati domišljiji itd. (1992: 270–274). Ustvarjalnosti se, kljub temu da je prirojena lastnost, da naučiti in jo poučevati. Med veje ustvarjalnosti, ki jih je treba razvijati v šolskem izobraževanju, sodita tudi ustvarjalno gibanje in ples.

VLOGA JAVNEGA SKLADA REPUBLIKE SLOVENIJE ZA KULTURNE DEJAVNOSTI

Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti sodi med pomembnejše usmerjevalce kulturnega razvoja v državi, saj sestavlja dobro organizirano kulturno, izobraževalno, svetovalno in posredniško mrežo za različne kulturno-umetniške dejavnosti. Posveča se predvsem skupinam in posameznikom, ki se s kulturo ukvarjajo ljubiteljsko, temeljne funkcije organizacije pa so: spodbujanje kulturne ustvarjalnosti in poustvarjalnosti, omogočanje dostopnosti kulturnih vrednot širokim plastem prebivalstva, omogočanje kakovostnega preživljanja prostega časa, uresničevanje ciljev socialne kohezije ter splošna kulturna vzgoja in izobraževanje.

Po Sloveniji ima razpredeno široko mrežo območnih izpostav (prek 50), na sedežu v Ljubljani pa strokovna služba s svetovalci za posamezna področja (glasbena, gle-

dališka, lutkovna, plesna, folklorna, filmska, likovna in literarna dejavnost) uresničuje cilje posameznih dejavnosti. Za različna področja vsakoletno ali bienalno pripravlja strokovna selektivna srečanja na območni, regijski in državni ravni, s čimer spodbuja kakovosten razvoj skupin in posameznikov na posameznih področjih.

V okviru folklorne dejavnosti skrbi za uresničevanje ciljev povezanih z ohranjanjem in poustvarjanjem prvin ljudskega izročila; torej z delovanjem otroških, mladinskih in odraslih folklornih skupin; delovanjem pevskih in godčevskih sestavov, ki poustvarjajo glasbeno izročilo; z dejavnostmi, ki so povezane s prenašanjem prvin izročila v sodobnost ter z izobraževanjem in usmerjanjem vseh, ki jih to področje zanima. Pri tem so v zadnjem času v ospredju zlasti učitelji na osnovnih šolah, ki se zavedajo pomena razvijanja ustreznega odnosa do ljudskega izročila.

Da bi ljudje, ki se ukvarjajo s poustvarjanjem in aktualizacijo glasbenega, plesnega in drugega izročila pridobili ustrezna znanja, organizira različne seminarje in delavnice, ki so namenjeni učenju plesov, pesmi, ljudskih viž, spoznavanju oblačilnega videza, šeg in navad ... ter seznanjanju z načini za ustrezno odrsko interpretacijo in prenašanje v sodobnost. Ko govorimo o ustrezni vzgoji osnovnošolske mladine je potrebno omeniti vsaj tri najodmevnejša izobraževanja, ki so namenjena zlasti učiteljem, ki plesno in glasbeno izročilo želijo v okviru izbirnega predmeta ljudski ples ali v okviru rednega učnega načrta prenesti na mlado generacijo. Vsako drugo leto je razpisan *Začetni seminar za vodje otroških folklornih skupin*, ki v obsegu 75 šolskih ur vsem interesentom daje ustrezna znanja za kakovostno prenašanje ljudskih plesov, iger, pesmi idr. v osnovnošolske folklorne skupine, folklorne krožke in v redne osnovnošolske izobraževalne programe. Gre za celovito izobraževanje, na katerem prek 20 predavateljev teoretično in praktično predstavlja možnosti za poustvarjanje naše plesne, glasbene in druge dediščine, ki se zaključi s pisnim izpitom (iz štirih področij: ljudski ples, ljudska glasba, oblačilna dediščina, prenašanje izročila v sodobnost) in pripravo seminarske naloge, s čimer udeleženci dokažejo poznavanje ljudskega izročila in poznavanje ustreznih možnosti za prenašanje le-tega v sodobnost. V drugi polovici avgusta je vsako leto razpisan štiridnevni *Otroški folklorni tabor*, na katerem se srečajo vodje otroških in mladinskih folklornih skupin, učitelji idr., ki skrbijo za kakovostno poustvarjanje plesnega izročila in za ustrezno prilagajanje ljudskih plesov odraslim otrokom, vsako leto bolj pa je odmeven enodnevni seminar, ki je združen z državnim srečanjem otroških folklornih skupin. Poleg teh izobraževalnih oblik, ki so namenjene zlasti tistim, ki se ukvarjajo z osnovnošolsko mladino, pripravlja še obilo drugih izobraževanj, ki so namenjena tistim, ki jih področje poustvarjanja naše dediščine zanima.

Med prireditvami, ki so namenjene predstavitev poustvarjanja plesnega in glasbenega izročila je potrebno izpostaviti srečanja otroških in mladinskih folklornih skupin (predstavljajo se tudi folklorni krožki, ki delujejo na osnovnih šolah), ki potekajo na treh ravneh. Vrh tristopenjskega sistema selekcije predstavlja državno srečanje otroških folklornih skupin, ki poteka vsako leto pod nazivom *Ringaraja*. Gre za izredno kakovostno prireditev državnega pomena, ki pokaže najboljše, kar je nastalo na področju poustvarjanja plesne in glasbene dediščine v tekoči sezoni. Kako sistem deluje? Na območni ravni se predstavijo vse skupine, ki si tega želijo (v letu 2008 jih je bilo 212). Ogled in ustrezna strokovna ocena izbranega strokovnega spremljevalca skupini omogoči, da se predstavi na regijskem srečanju, tu pa stroga selekcija omogoči najboljšim osmim do desetim skupinam, da se uvrstijo na državno srečanje, ki poteka vsako leto v drugem kraju.

Enkrat letno Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti na področju folklorne dejavnosti izdaja *Folklornik*, ki obsega preko 150 strani poučnega branja in se v približno polovičnem obsegu navezuje na delovanje otroških folklornih skupin.

Poustvarjanje izročila ni preprosto, saj od vodij zahteva obvladovanje različnih področij naše duhovne in materialne dediščine, poznavanje odrskih zakonitosti in obilo pedagoških znanj, ki omogočajo uspešno prenašanje vsebin od starejše na mlajšo generacijo. A kljub vsem težavam se zdi, da otroške igre, pesmi in plesi v povezavi z narečnim govorom, ustreznimi (folklornimi) kostumi in glasbeno spremljavo v sodobnosti ponovno dobivajo ustrezno mesto, prvine izročila pa ponovno živijo v interpretacijah posameznikov in različnih skupin otrok. Zasluge za to imajo tako vodje skupin, ki se s tem ukvarjajo, kakor tudi drugi (zlasti učitelji v osnovnih šolah), ki otrokom ljudsko izročilo približujejo v sodobni in njim primerni obliki. Žal na preglednih srečanjih iz leta v leto ugotavljamo, da so kakovostnega prenašanja izročila na otroke bolj deležni otroci, ki se vključujejo v folklorne skupine v društvih, kot tisti, ki so vključeni v folklorne skupine v osnovnih šolah. Zakaj? Predvsem zato, ker se otroci v šolskih skupinah navadno srečujejo enkrat tedensko po eno šolsko uro (kar je za pripravo nastopa pred občinstvom odločno premalo), v društvenih skupinah pa vsaj ponekod (čeprav (pre)redko) tudi dvakrat tedensko po dve šolski uri. Ena šolska ura zadostuje zgolj za delo folklornega krožka, čigar cilj ni nastop. To je posebno pereč problem, ki popolnoma onemogoča kakovostno napredek pri popularizaciji izročila med otroki, kajti vedeti moramo, da kakovosti in družbenega priznanja brez rednega in usmerjenega dela ni mogoče doseči. Ne v redni šolski dejavnosti in ne v ljubiteljski.

LITERATURA

- Barun - Čop, L. (1997). Šola in dediščina: gradovi kot dediščina in njihovo mesto v šoli. Diplomsko delo. Pedagoška fakulteta. Ljubljana.
- Bogataj, J. (1992). *Sto srečanj z dediščino na Slovenskem*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Eterović, A. (2005). 'Folklorizem – »nezakonski otrok folklore«.' *Folklornik* 1. Str. 10–15.
- Fikfak, J. (2003). 'Od tradicije do produkcije lokalnosti – nekatera izhodišča in pogledi.' V: *O pustu, maskah in maskiranju: razprave in gradiva*. Fikfak, J., A. Gačnik, N. Križnar, H. Ložar - Podlogar. (ur.). Ljubljana: založba ZRC, ZRC SAZU. Str. 9–20.
- Fuchs, B. (2004). *Ljudski plesi v osnovni šoli: Priročnik za učitelje, mentorje in vaditelje*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Fuchs, B. (2007). 'Prirejanje plesov odraslih za otroke: Na praktičnih primerih štajerskih in prekmurskih plesov.' *Folklornik* 3. Str. 44–46.
- Gobec, D., B. Kroflič, N. Lenard (1976). *Metodika ritmično-gibalne vzgoje*. Vzgojiteljska šola v Ljubljani. Gradivo za interno uporabo vzgojiteljske šole v Ljubljani.
- Knific, B. (2005). 'Otroške folklorne skupine in njihovi programi: napotki za »začetnike« in smernice za ostale.' *Folklornik* 1. Str. 42–46.
- Knific, B., M. (2007). 'Otrok in plesno izročilo.' *Etnolog* 17/2007. Str. 43–60.
- Kroflič, B. (1992). 'Ustvarjalni gib kot metoda celostnega pouka na razredni stopnji osnovne šole.' V: *Vzgojni koncepti in raziskovanje v vzgoji in izobraževanju*. Rajtmajer, D. (ur.). Str. 270–274.
- Kroflič, B. in Dora Gobec (1982). *Plesna vzgoja predšolskih otrok*. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
- Kroflič, B. in Dora Gobec (1989). *Plesna vzgoja za najmlajše*. Novo mesto: Pedagoška obzorja.
- Kroflič, B. in D. Gobec (1995). *Igra – gib – ustvarjanje – učenje: metodični priročnik za usmerjene ustvarjalne gibno-plesne dejavnosti*. Novo mesto: Pedagoška obzorja.
- Krstič, S. (1979). 'Metodika uvajanja otroka v ljudski ples.' *Folklorist* 2 (1). Str. 15.
- Lubej, N. (1997). *Pikapolonica, hvala za zlato kolo*. Maribor: Zveza kulturnih organizacij.
- Marentič Požarnik, B. (2000). *Psihologija učenja in pouka*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Mencej, M. (2005). 'Čarovništvo kot temelj za razvijanje lokalne identitete.' V: *Dediščina v očeh znanosti*. Hudales, J. in N. Visočnik (ur.). Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo. Str. 155–166.
- Neubauer, H. (2001). *Učni načrt*. Izbirni predmet: program osnovnošolskega izobraževanja. Plesne dejavnosti: ples, ljudski ples, starinski in družabni plesi. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport: Zavod RS za šolstvo.
- Ramovš, M. (1984). 'Ljudski ples v usmerjenem izobraževanju.' *Folklorist* 7 (2). Str. 24–25.
- Ramovš, M. (1991). 'Otroške igre z odvzemanjem in privzemanjem na Slovenskem.' *Traditiones* 20. Str. 127–141.
- Ramovš, M. (1994). 'Ljudski ples v osnovni šoli.' *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 34 (4). Str. 43–45.
- Ramovš, M. (2002). 'Sporočilnost slovenskega ljudskega plesa.' *Poligrafi* 7 (27/28). Str. 105–135.
- Ravnikar, B. (1979). 'Mednarodno leto otroka.' *Folklorist* 2 (2). Str. 19–21.
- Ravnikar, B. (1980). 'Prejeli smo.' *Folklorist* 3 (2). Str. 31.
- Strel, J., J. Štitec in M. Videmšek (1992). 'Obremenjenost učencev z delom za šolo, stanje gibalnih sposobnosti in morfoloških značilnosti.' *Vzgoja in izobraževanje* 23 (6). Str. 36–39.
- Šoč, V. (1979). 'Potreba po ljudskem plesu na osnovnošolski stopnji v Črni gori.' *Folklorist* 2 (3). Str. 36.
- Zagorc, M. (1999). '»Oblikovanje« plesalca – večplasten ustvarjalni proces.' V: *Vsestranska priprava plesalcev*. Zagorc, M. (ur.). Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport, Združenje plesnih vaditeljev, učiteljev in trenerjev Slovenije, Plesna zveza Slovenije. Str. 9–53.
- Zagorc, M. (2004). 'O plesu.' V: *Slovenska plesna pravljica: pripovedi o poteh slovenskega družabnega in športnega plesa*. Brun, N. (ur.). Ljubljana: Forma 7. Str. 9–11.